

TRÓJA

Stephen Fry

TATRAN

TRÓJA

TRÓJA

Stephen Fry

TATRAN

Z anglického originálu STEPHEN FRY: TROY,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Michael Joseph, a part of Penguin Random House,
Londýn 2020,
preložila Jana Pernišová.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2022 ako 5382. publikácia.
Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Peter Zentko.
Zodpovedná redaktorka Adriana Oravcová
Jazykové redaktorky Marta Bábiková, Veronika Goldiňáková
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba AldoDesign, Bratislava
Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

Preklad diela finančne podporil Literárny fond.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

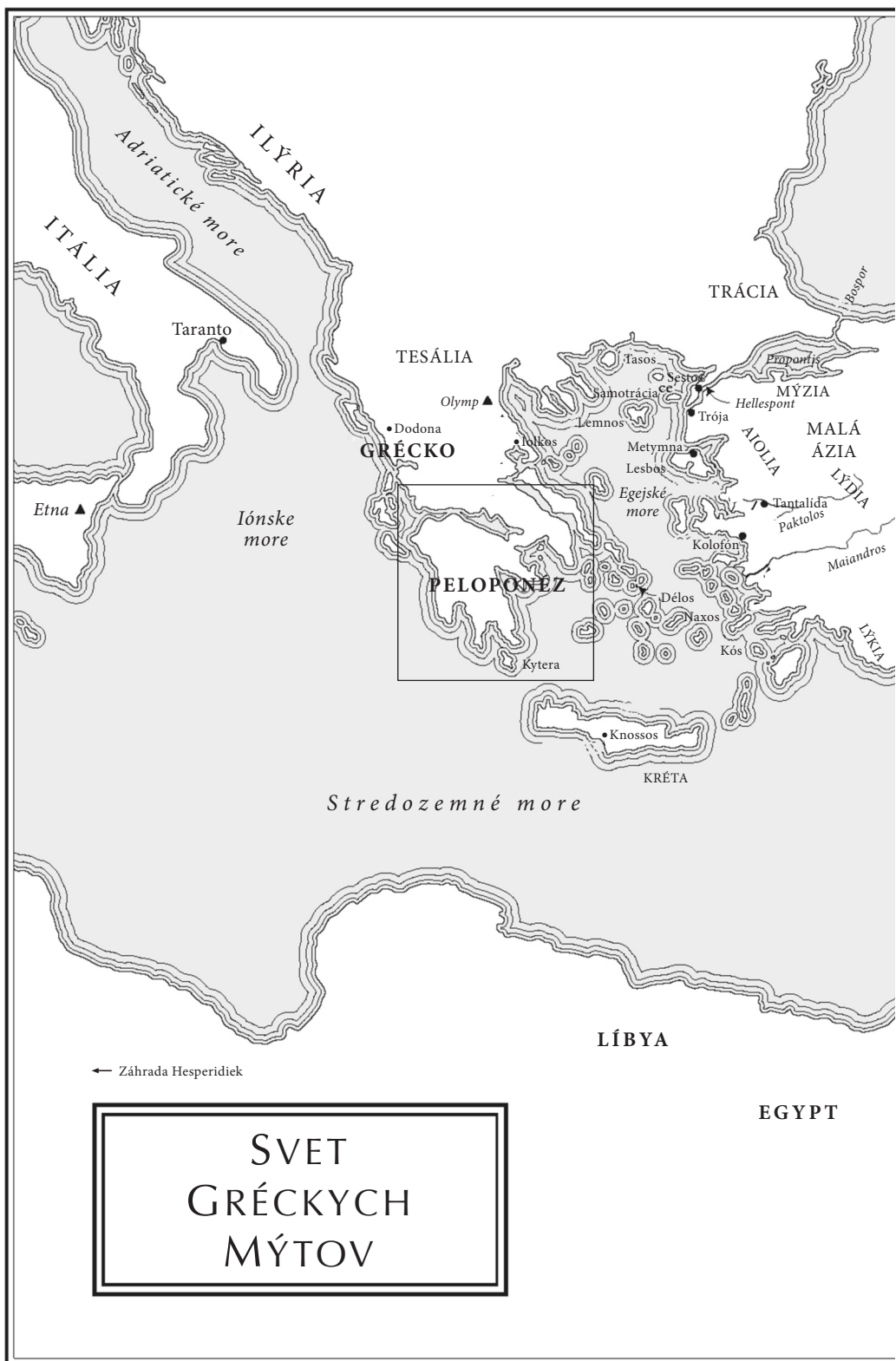
Copyright © Stephen Fry 2020
Translation © Jana Pernišová 2022
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2022

ISBN 978-80-222-1276-2

POZNÁMKA NA ÚVOD

O zrodení a vzostupe bohov i ľudí sa dočítate v mojej knihe *Mýty*, jej pokračovanie *Hrdinovia* sa zase zaoberá veľkolepými činmi, výpravami a dobrodružstvami smrteľných hrdinov ako Perseus, Herakles, Iason a Teseus. Na to, aby ste mali potešenie z tejto knihy, však nemusíte poznať predchádzajúce dve. Doplňujúce informácie o jednotlivých udalostiach a postavách zo spomínaných dvoch diel nájdete v poznámkach pod čiarou, ktoré som pridal do textu, vždy keď som to považoval za vhodné, ale ubezpečujem vás, že nemusíte byť vopred oboznámení s gréckou mytológiou, aby ste sa mohli pustiť do čítania *Tróje*. Na začiatku knihy vám budem často pripomínať, že nie je potrebné pamätať si všetky uvedené mená, miesta a rodinné vzťahy. Opisujem síce založenie rôznych dynastií a kráľovstiev, aby som vám ozrejmil pozadie príbehu, no verte mi – keď príde na lámanie chleba, táto zauzlená spleť nití sa zmení na usporiadanú tapisériu. Dvojdielny dodatok na konci knihy sa zaoberá otázkou, čo z nasledujúcich udalostí má oporu v dejinách a čo, naopak, patrí do sveta mýtov.

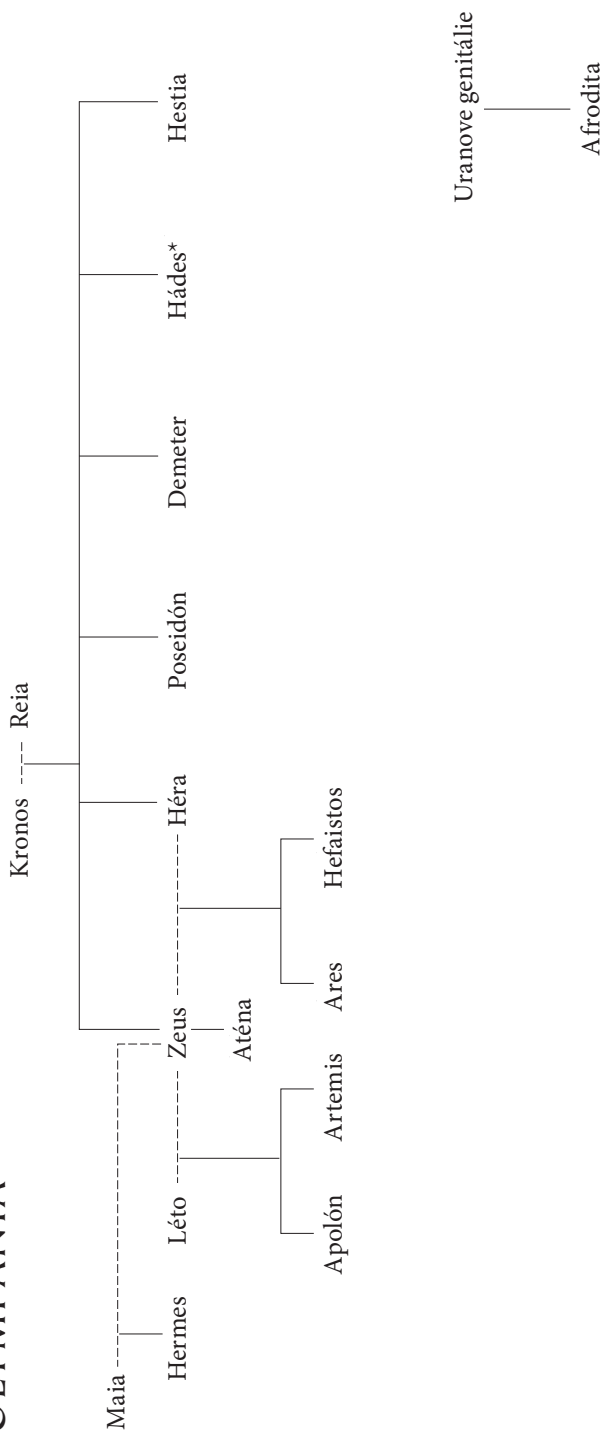

OLYMPIANIA

* Hádes v podstate nepatrí medzi olympanov, lebo trávil všetok čas v podsvetí.

SPADLO TO Z NEBA

Trója. Najúžasnejšia ríša na celom svete. Perla Egejského mora. Žiari-
vý Ilion, mesto, ktoré povstalo a padlo nie raz, ale dokonca dva razy.
Brána do sveta barbarského východu. Kráľovstvo zlata a koní. Ko-
líska prorokov, princov, hrdinov, bojovníkov a básnikov. Pod ochra-
nou AREA, ARTEMIDY, APOLÓNA a AFRODITY celé roky žala
všemožné úspechy v oblasti vojny i mieru, obchodu i vyjednávania,
lásky i umenia, politiky, zbožnosti aj občianskeho súladu. Keď pad-
la, ostalo po nej prázdno, ktoré možno zaplniť jedine spomienkami.
Básnici o nej nikdy neprestanú spievať a odovzdávať jej príbeh z po-
kolenia na pokolenie. Keby totiž upadla do zabudnutia, vzala by so
sebou kúsok z nás.

Ak chceme pochopiť zánik Tróje, musíme sa vrátiť k jej počiatkom.
Jej dejiny sa priam hmýria rozličnými zvratmi a vstupujú do nich
všakovaké osoby, rody i miesta. Nemusíte si však držať v hlave všetky
mená, príbuzenské vzťahy, kráľovstvá a provincie. Tie najdôležitejšie
vám určite utkvajú v pamäti, len čo sa pustíme do rozprávania.

Ako všetko ostatné, aj dejiny Tróje sa začínajú i končia DIOM, Krá-
ľom bohov, Pánom Olympu, Hromovládcom, Zberačom oblakov
a Nositeľom búrok.

Kedysi dávno, ešte pred úsvitom ľudstva, sa Zeus zaplietol s Elek-
trou, krásnou dcérou Titana Atlasa a okeanidy Pleióny. Tá mu poro-
dila syna DARDANA, ktorý precestoval celé Grécko i všetky ostrovy
Egejského mora v snahe nájsť miesto, kde by sa usadil a založil si
vlastnú dynastiu, až napokon pristál na brehu Iónskeho mora. Ak ste
nikdy neboli v Iónii, prezradím vám, že leží východne od Egejského
mora a kedysi sa volala Malá Ázia, no dnes ju poznáme ako tureckú
Anatóliu. Rozprestierali sa tu dve kráľovstvá – Frýgia a Lýdia, lenže

tie už mali svojich vládcov. Dardanos teda zamieril na sever k polostrovu pod Hellespontom – úžinou, do ktorej spadla Helle zo zlatého barana. O veľa rokov neskôr sa cez ňu preplaví I A S O N na výprave za zlatým rúnom a zaľúbený Leandros bude noc čo noc bojovať s jej morskými prúdmi, len aby mohol pobudnúť so svojou milovanou Héro.¹

Dardanos na polostrove založil mesto Dardanos (predstavivosť a skromnosť nepatrili medzi jeho silné stránky) a svoje kráľovstvo pomenoval Dardania.² Po Dardanovej smrti zdedil trón Ilos, najstarší z jeho troch synov, no keďže zomrel bezdetný, vláda nad Dardaniou pripadla jeho prostrednému bratovi E R I C H T O N I O V I.³

Za Erichtoniovho panovania ríša prekvitala a vládol v nej mier. V závetrí vrchu Ida sa pod ochranou bohov Skamandra a Simoeida kľukatili pokojné rieky, ktoré hojne zavlažovali úrodnú dardanskú pôdu. Z Erichtonia sa časom stal najbohatší muž na celom svete. Preslávil sa najmä vďaka svojim trom tisíckam kobýl a ich nespočetnému potomstvu – výnimočnej rase koní, ktoré splodil severný vietor Boreas v podobe divého žrebca. Erichtoniove žriebätá vraj boli také vrtké a ľahkonohé, že dokázali prebehnúť cez kukuričné pole bez toho, aby zlomili jedinú steblo.

Kone a zlato – rozpravy o Tróji sa skrátka nezaobídu bez zmienky o úchvatných paripách a nevídanom bohatstve.

ZÁKLADY

Po Erichtoniovej smrti zdedil trón jeho syn T R O S . Mal dcéru Kleopatru a troch synov – I L A (pomenovali ho podľa kráľovho strýka),

---

¹ Príbeh o Helle, zlatom baranovi a Iasonovi nájdete v knihe *Hrdinovia* (str. 163) a o tragickej láske Leandra a Héro sa dočítate v *Mýtoch* (str. 277). Spomínanú morskú úžinu dnes poznáme pod menom Dardanely (podľa Dardana). Stala sa dejiskom nelútostných bojov v okolí mesta Gallipoli, ktorého názov pochádza z gréckeho *Kalli Polis*, čiže „krásne mesto“.

² V niektorých verziách príbehu Dardanos zabil, pohltil či dokonca napadol ríšu, ktorú založil kráľ Teukros, syn riečeho boha S K A M A N D R A a oreády (horskej nymfy) Idaie. Nemýľte si ho však s rovnomenným lukostrelcom Teukrom, o tom si ešte povieme. Neskorší básnici a kronikári preto nazývajú Trójanov aj Teukrovia.

³ Po Dardanovom najmladšom synovi Idaiovi pomenovali vrch Ida, najvyšší štít južne od Dardanie.

Assaraka a GANYMEDA. Všetci vieme, čo sa stalo pôvabnému Ganymedovi – očaril samotného vládcu bohov Dia, ktorý sa v záchvate neodolateľnej túžby zniesol na zem v podobe orla a odniesol mladíka na Olymp, kde mu milovaný princ slúžil ako pomocník, spoločník a páža.

Ako odškodné za stratu syna poslal Zeus za Troom boha HERMA, ktorý mu priniesol dve nebeské paripy, také svižné a ľahučké, že dokázali cváľať po hladine vody. Kráľa potešil nielen vzácny dar, ale aj Hermovo ubezpečenie, že Ganymedes je odteraz – a teda aj navždy – nesmrteľný.⁴

Práve Ganymedov brat princ Ilos založil nové mesto, ktoré na Troovu počesť nazvali Trójou. Ako zápasnícky šampión frýgických hier vyhral nielen päťdesiat mladíkov a päťdesiat diev, ale aj čosi oveľa dôležitejšie – výnimočnú kravu, ktorá mu mala pomôcť pri založení mesta.

„Kde sa zvieru uloží, tam vybuduješ mesto,“ oznámila mu veštkyňa.

Keby Ilos niekedy počul o KADMOVI (napokon, kto by ho nepoznal?), vedel by, že Kadmos s Harmóniou takisto putovali za kravou a na základe rovnakej veštby čakali, kým si zvieru ľahne, aby mohli založiť prvý zo slávnych gréckych mestských štátov – Téby. Azda si pomyslíte, že zveriť krave výber vhodnej polohy mesta je dosť bizarné a svojvoľné, no krátka úvaha vám isto napovie, že na tom predsa len niečo bude. Nijaké mesto sa totiž nezaobíde bez dobytku – predstavuje zdroj mäsa, mlieka, kože i syra, ako aj hrubú silu potrebnú na ťahanie pluhu či vozov. Ak sa teda krave niekde zapáči natolko, že je ochotná si ľahnúť, spomínané miesto určite stojí za povšimnutie. Tak či onak, Ilos trpezlivo nasledoval svoju jalovicu z Frýgie až na sever do Troady⁵. Kravka prešla popri vrchu Ida a nakoniec si ľahla na širokánskej dardanskej pláni neďaleko mesta Dardanos, ktoré postavil Ilov prastarý otec.

Ilos sa poobzeral. Vybrané miesto sa mu pozdávalo. Na juhu sa týčil vrch Ida a na severe sa v diaľke črtala úžina Hellespont. Na vý-

---

⁴ Divo páža dodnes žije na nočnej oblohe až v dvoch podobách – zosobňuje ho súhvezdie Aquarius, čiže „Vodnár“, ako aj mesiac jeho milenca Jupitera (všetky planéty nesú rímske mená bohov).

⁵ Na počesť kráľa Troa dostal celý polostrov meno Troada.

chode sa trblietalo modré Egejské more a na žírnej zelenej pláni sa kľukatili rieky Simoeis a Skamandros.

Ilos si kľakol a požiadal bohov, aby mu dali znamenie, že sa nezmylí. Z neba okamžite spadol akýsi drevený predmet a pristál mu pri nohách vo veľkom kúdole prachu. Bola to soška vo výške desaťročného dieťaťa⁶ zobrazujúca PALLAS ATÉNU s oštepom v jednej ruke a vretenom i praslicou v druhej. Spolu symbolizovali vojnu a mier, nad ktorými sivooká bohyňa vládla.

Pohľad na posvätnú sošku Ila v okamihu pripravil o zrak, no keďže dobre poznal olympanov, nepodľahol panike. Padol na kolená a vyslal k nebesám ďakovnú modlitbu. Po týždni neochvejnej zbožnosti sa mu zrak vrátil, tak sa s novou energiou ihneď pustil do príprav na stavbu mesta. Ulice rozvrhol tak, aby ako spice kolesa smerovali k ústrednému chrámu zasvätenému Aténe. Do najvnútornejšej svätyne postavil drevenú podobizeň Pallas Atény, ktorá mu pristála pri nohách – *xoanón*, sochu pre šťastie, symbol a znamenie božského pôvodu mesta. Veril, že kým bude socha nerušene spočívať na svojom mieste, Trója bude prekvitať a jej brány nik neprelomí, a presvedčil o tom aj húfy nových obyvateľov, ktorí mu pomáhali s výstavbou. Dali *xoanónu* meno PALÁDIUM a mesto nazvali Trójou na počesť Ilovho otca Troa, vďaka čomu sa z nich stali Trójania.⁷

Vidíme teda, že pôvodcov Tróje možno vystopovať až k Dardanovi prostredníctvom jeho synov Ila Prvého a Erichtónia, ktorého syn Tros splodil Ila Druhého. Na jeho pamiatku sa mesto nazýva aj Ilion alebo Ilium.⁸

---

⁶ Merala približne tri starodávne grécke *pechydy* (lakte), čiže asi stotridsať centimetrov. Podobné kultové drevené sošky zobrazujúce jednotlivé božstvá (zvyčajne bohyne) sa nazývajú *xoanóny*.

⁷ Staroveké grécke a latinské „i“ sa v slovenčine často mení na spoluhlásku „j“, napríklad v slovách „Ježiš“, „Július“, „Juno“ alebo „justícia“. Vo francúzštine sa zaužívala podoba *Troyen* a *Troyenne*, v nemčine zase *Trojaner*. Podobná výslovnosť (pripomínajúca naše „j“) sa uplatňuje aj v taliančine a španielčine, v portugalcine sa zase namiesto „j“ vyslovuje „ž“. V modernej gréčtine tento zvuk celkom vypadol, slovo „Trójan“ v nej znie približne takto: *Troas*.

⁸ Preto sa Homérov epos volá *Ilias*.

KLIATBY

V Iónii v tom čase sídlil aj iný kráľovský rod, ktorý neslobodno opomenúť – bol totiž mimoriadne významný. Zrejme ste už počuli o kráľovi TANTALLOVI, vládcovi Lýdie – ríše, čo sa rozprestierala južne od Tróje. Tantalos naporcioval svojho syna PELOPA a na hostine ho naservíroval olympanom.⁹ Bohovia mládenca poskladali do pôvodnej podoby a vrátili mu život. Vyrástol z neho príťažlivý, obľúbený princ a milenec POSEIDÓNA, od ktorého dostal voz ťahaný okrídlenými paripami. Tento dar však viedol ku kliatbe s ďalekosiahlymi následkami...

Tantalova skazenosť natoľko pobúrila trójskeho kráľa Ila, že ho so zbraňou v ruke vyhnal z Iónie. Dalo by sa predpokladať, že Pelops proti otcovmu vyhnanstvu nebude namietat' – napokon, Tantalos ho rozsekal, hodil do guláša a podával olympanom –, ale opak bol pravdou. Len čo mladý princ dosiahol plnoletosť, zvolal vojsko a napadol Ila. Ten ho však poľahky porazil, na čo Pelops odišiel z Iónie a usadil sa ďaleko na západe, na gréckom polostrove, ktorý dodnes nesie jeho meno – Peloponéz. V tomto pozoruhodnom kraji vznikli rôzne legendárne mestá a ríše ako Sparta, Mykény, Korint, Epidauros, Troizén, Argos a Piza. Pravdaže, nemám na mysli talianske mesto Pisa, kde stojí slávna šikmá veža, ale grécky mestský štát, ktorému v čase Pelopovho príchodu vládol OINOMAOS, syn boha vojny Area.

Oinomaos mal dcéru HIPPODAMEIU. Jej oslnivá krása a kráľovský pôvod lákali húfy pytačov, lenže kráľ sa bál proroctva, podľa ktorého mal zomrieť rukou svojho zaťa. V tom čase ešte nejestvovali kláštory, kam by mohol dcéru zavrieť, tak našiel iný spôsob, ako z nej spraviť starú dievku. Vyhlásil, že Hippodameiu získa jedine ten, kto ho porazí v pretekoch vozov. Bol tu však drobný háčik – za prehru sa platilo životom. Oinomaos sa považoval za najlepšieho vozataja pod slnkom a neveril, že by ho niekto mohol predbehnúť a oženiť sa

---

⁹ Zeus ho za trest odsúdil na večné muky v podsvetí. Tantalos trpí neznesiteľným hladom i smädom, ale nikdy nedočiahne na vodu a ovocie, ktoré má rovno pred očami. Pozri *Mýty*, str. 206.

s jeho dcérou. Gratuloval si, ako šikovne sa zbavil zaťa, pred ktorým ho vystríhala veštba, no napriek jeho povestnej zručnosti a krutým podmienkam súťaže sa našlo osemnásť odvážlivcov, čo prijali jeho výzvu. Napokon, Hippodameia bola veľmi pôvabná a Piza patrila k najbohatším ríšam v okolí. Nádejní zaťkovia sa zaradom pretekali s Oinomaom a všetci do jedného prehrali. Ich hlavy v rôznych štádiách rozkladu zdobili koly lemujúce hipodróom.

Keď Pelopa vyhnali z rodnej Lýdie, vybral sa do Pizy a na prvý pohľad mu učarila Hippodameina krása. Hoci bol skúsený pohonič, radšej požiadal o pomoc svojho bývalého milenca Poseidóna. Boh mora a koní vypočul jeho prosbu a poslal mu voz s dvoma okridlenými paripami, mimoriadne mocnými a rýchlymi. Pelops však v žiadnom prípade nemienil riskovať, tak pre istotu podplatil kráľovho vozataja, Hermovho syna MYRTILA, aby mu pomohol zvíťaziť. Sľúbil mu polovicu Oinomaovej ríše a noc vášne s Hippodameiou (do ktorej bol mladý pohonič zamilovaný), ak sa večer pred pretekmi vkradne do stajne a vymení bronzové zákolesníky na osi kráľovho voza za voskové.

Len čo sa preteky začali, Pelops neohrozene vyrazil vpred, ale Oinomaos sa nedal zahanbiť a zanedlho mu už dýchchal na päty. Práve zdvihol ruku a chystal sa preklat' nevítaného pytača oštepom, keď sa zrazu lóniky zlomili, uvoľnené kolesá odleteli z voza a kráľ zahynul krvavou smrťou pod kopytami vlastných koní.

Pravdaže, Myrtilos si prišiel nárokovať sľúbenú noc s Hippodameiou, lenže princeznej boli podobné dohody proti srsti. Ihneď sa rozbehla za Pelopom, aby sa mu pošťažovala, a ten bez váhania zhodil Myrtila z útesu. Zradný pohonič sa utopil v spenených morských vlnách, no tesne pred smrťou stihol prekliat' Pelopa i všetkých jeho potomkov.

Myrtilos nepatrí k najznámejším gréckym hrdinom, ale časť Egejského mora, do ktorej spadol, sa dodnes nazýva Myrtské more. Miestni obyvatelia mu celé roky prinášali obety v chráme jeho otca Herma, kam po smrti uložili jeho zabalzamované telo. Kto by bol povedal, že chliphému slabochovi, čo prijal úplatok a poslal na smrť svojho panovníka, sa dostane toľkej pocty?

Vráťme sa však ku kliatbe. Záleží na nej oveľa viac, než by sa mohlo

na prvý pohľad zdať. Pelops a Hippodameia totiž mali deti, aj ich deti mali deti, a neskôr sa ukáže, že na každom z nich spočinulo Myrti-lovo prekliatie.

Ak si teda chcete vziať ponaučenie z príbehu o Tróji, zapíšte si za uši, že každý čin má následky. Tantalos narobil veľa zla a Pelops takisto prispel svojou troškou... a spoločnými silami privodili skazu najvýznamnejšiemu kráľovskému rodu v celom Grécku.

Trójski panovníci takisto nezaháľali – práve sa chystali privolať na seba ďalšiu kliatbu...

Po smrti kráľa Ila zasadol na trón jeho syn LAOMEDÓN. Zatiaľ čo Ilos bol zbožný, usilovný, pracovitý, poctivý a prezieravý, Laomedón bol chamtivý, ctižiadostivý, neschopný, lenivý a prefíkaný. Túžil Tróju zveľadiť a obohnať ju veľkolepými múrmi, mohutnými hradbami a skvostnými zlatými vežičkami, aké dosiaľ svet nevidel, no namiesto toho, aby sa sám pustil do práce, vyhútal iný plán. Dnes by sa nám azda zdal trochu netradičný, ale za čias, keď bohovia chodili po svete vedno s ľuďmi, bol celkom uskutočniteľný. Najal si dvoch olymppanov, Apolóna a Poseidóna, aby opevnili mesto namiesto neho. Bohovia sa kedy-tedy dali nahovoriť na príležitostnú fušku a aj tentoraz sa s chuťou pustili do práce. Usilovne zbierali obrovské žulové balvany, vytesávali z nich bezchybné kvádre a starostlivo budovali ligo-tavé múry. Zanedlho boli hotoví a opevnená Trója sa hrdo vypínala na ilionskej pláni. Z nechráneného mesta sa razom stala majestátna, nedobytná pevnosť. Keď však Apolón s Poseidónom žiadali sľúbenú odmenu, Laomedón sa zachoval podobne ako mnohí iní majitelia domov (v tomto prípade celých miest). Stisol pery, nesúhlasne zatskal a pokrútil hlavou.

„Kdeže!“ vyhlásil. „Hradby sú krivé, južná brána ani zďaleka nepripomína tú, ktorú som si objednal, a to ani nehovorím o pilieroch! Jeden horší ako druhý. Prepáčte, páni, ale za takú fušerskú robotu vám v žiadnom prípade nemôžem zaplatiť.“

Vraví sa, že u hlupáka sa peniaze dlho neohrejú, ale najväčší blázni sú tí, čo nepustia perie, ani keby ich na nože brali.

Podvedení bohovia nelenili a bez milosti sa pomstili skúpemu kráľovi. Apolón strieľal z hradieb jeden morový šíp za druhým a o pár